

Anlaşmazlık Çözümünde “Seyhan’da Arabulucu/Bariş Yapıcı Lider Öğrenciler Yetiştiriyor” Projesinin Uygulanması

The Implementation of The Project Peace Maker and Mediator Students Are Growing in Seyhan to Manage Conflicts

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, Adana'nın Seyhan ilçesinde bulunan ortaokul ve liselerde, gençler arasında yaşanan anlaşmazlıkların belirlenerek, kişisel düzeyde şiddet kültürünün önlenmesi ve toplumsal barış, uzlaşma, diyalog ve bütünleşme kültürünü geliştirecek uygulamalarla anlaşmazlıkların yönetilmesini ve dönüştürülmesini hedefleyen “Seyhan’da Arabulucu/Bariş Yapıcı Lider Öğrenciler Yetiştiriyor” projesini değerlendirmektir. Bu çalışmada, yoğun göç ve düzensiz kentleşme, beraberinde pek çok sorunun var olduğu Adana'nın en büyük ilçesi Seyhan’da bulunan devlet ortaokulları ve liselerinde dört yıl boyunca uygulanan çatışma çözme ve akran arabuluculuk modelinin sonuçlarının incelenmesi amaçlanmaktadır. Proje süresince, 2015-2016 eğitim-öğretim yılında 3 pilot okuldan 300 öğrenci, 2016-2017 eğitim-öğretim yılında 13 liseden 1184 öğrenci belirlenmiş olup, takip eden 2 yılda projenin ilçedeki 97 ortaokul ve lisede yaygınlaştırılarak öğrencilere “Anlaşmazlık Çözümü, Müzakere ve Akran Arabuluculuk Eğitim Programı” uygulanmıştır. Bu çalışma, arabuluculuk sözleşmelerinin doküman analizi incelemesi ile yürütülmüştür. Bu doğrultuda yapılan tüm müzakere ve akran arabuluculuk sözleşmeleri yıllar (2018-2019 yılları hariç) bazında; yetişen arabulucu sayısı, yapılan arabuluculuk sayısı, disiplin olay sayıları, çatışmaların yapıcı çözüme ulaşma sayısı açısından incelenmiştir. Sonuç olarak, 3 yıllık süreç içerisinde birikimli olarak 3322 arabulucu öğrenci yetiştirildiği, 309 anlaşmazlık yaşandığı, 288 vakada uzlaşma sağlandığı, arabuluculuk görüşmelerinin başarı oranının %93 olduğu, yapıcı çatışma çözme uygulamalarının seçildiği tespit edilmiştir. Arabulucular sosyometri tekniği kullanılarak belirlenmiştir. Çalışma sürecinde veli, öğretmen ve yöneticilerle, kabul ve desteklerini almak için düzenli toplantılar yapılarak sürece dahil olmaları sağlanmıştır. Proje bulguları, arabuluculuk eğitiminin, öğrencilerin liderlik, etkin dinleme, yapıcı konuşma, empatik düşünme, problem çözme becerisi, sınıf ve okul atmosferini geliştirdiğini, okul disiplin sorunlarının okul yöneticileri ve öğretmenler üzerinde oluşturduğu baskıyı azalttığını göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Anlaşmazlık, Anlaşmazlık Çözümü, Akran arabuluculuğu

ABSTRACT

The purpose of this study is the evaluation of the project called: Training Peace Maker and Mediator Students . To Manage Conflicts by means of training students so that they will help enhance social dialogue and diminish individual violence culture and also measure the efficiency of the peer mediation process in solving the conflicts. Seyhan district is the most crowded province of Adana city with a very heavy immigration flow and unplanned city inhabitation problems and many others. During the project in year 2016, 300 students from three pilot schools; and in 2017, 1184 students from 13 lycées had been selected and trained. Following 2 years project results had been disseminated in 97 more schools. Trainings were about Conflict Management; Discussion and Peer Mediation processes. The implementation followed by document analysis and evaluations. To help this; all of the Mediation contracts; The number of the mediators trained; the number of the disciplinary cases; the number of the conflicts solved had been evaluated. In conclusion: 3322 students had been trained as Mediators; there had been 309 disciplinary cases; 288 cases had been solved by mediators; and the success rate was 93 %. Mediators had been selected depending on the Sociometry inventory results. Throughout implementation period teachers and school administrators invited to informative meetings to gain their acceptance and support. Project findings show that: The Mediation training helps students improve their leadership, active listening, constructive talking, empathetic thinking, problem solving skills, enhancing school and classroom environment, decreasing the pressure over school teachers and administrators thanks to the diminishing disciplinary cases

Keywords: Conflict, Conflict Resolution, Peer Mediation

GİRİŞ

Çatışma, etkileşimde bulunan bir veya birden fazla kişi arasında herhangi bir mesele hakkında yaşanan uyumsuzluk durumudur ve günlük yaşamın normal bir unsurudur (Kreidler, 1997; Türnüklü, Kaçmaz, İkiz ve Balcı, 2009). Toplumsal bir varlık olmanın vazgeçilmez parçası olan çatışma, yapıcı ya da yıkıcı oluşuna göre kişinin kendini olumlu açıdan geliştirebilmesi ve değiştirebilmesi için bir fırsat niteliğindedir. Çatışmalar, toplumsal yaşam

Havva Bayar ¹ 
Ali Alpaslan ² 
Fehmi Yükm ³ 

How to Cite This Article

Bayar, H., Alpaslan, A. & Yükm, F. (2023). “Anlaşmazlık Çözümünde “Seyhan’da Arabulucu/Bariş Yapıcı Lider Öğrenciler Yetiştiriyor” Projesinin Uygulanması”, International Academic Social Resources Journal, (e-ISSN: 2636-7637), Vol:8, Issue:45; pp:1967-1976. DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/ASRJOURNAL.67383>

Arrival: 29 October 2022
Published: 31 January 2023

Academic Social Resources Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

¹⁻² Psikolojik Danışman., MEB, Adana, Türkiye

³ Psikolojik Danışman., MEB, Hatay, Türkiye

içerisinde kişiler arası etkileşimin yoğun bir biçimde yaşandığı evde, okulda, iş yerinde veya herhangi bir ortamda etkisini gösterebilir.

Okullar, öğrencilerin birbirleri ve öğretmenleriyle sürekli etkileşimde buldukları alanlardır. Sürekli etkileşimde bulunmak zaman zaman anlaşmazlık ve uyuşmazlığın görülmesine sebep olabilir. Okul ortamında karşılaşılan anlaşmazlıklar, anlaşmazlığa düşmüş öğrenci ile başka bir öğrenci ya da grup içinde ve gruplar arasında öğrencilerin kendi istek ve gereksinimlerini elde etmek için harekete geçtikleri sözel ya da fiziksel uğraş olarak ele alınmaktadır (Longaretti ve Wilson, 2000). Öğrencilerin, günün belirli bir bölümünde aynı mekânı birlikte paylaştığı okul ortamında, kişiler arasında anlaşmazlıkların ve çatışmaların yaşanması doğal ve kaçınılmaz bir unsurdur.

Okullarda öne çıkan çatışma konuları, atışma, oyun çekişmeleri, isim takma, alay etme, laf atışması, dedikodu yayma, yıkıcı eleştirilerde bulunma, tehdit, yargılama, manipülasyon, aşağılama, yalan, kıskançlık, emir verme, küfür etme, ders esnasında tartışmalar, küsme, duygu sömürsü yapma, el-kol hareketi, artistlik yapma, kötü bakma, eşyaya zarar verme, başkasının eşyasını izinsiz alma, sır tutamama, sınıfta ya da kantinde yer kavgası, sosyal ağlarda tehdit ve küfürleşme, idareyi ele alma, yetişkine şikayet etme, kesintiye uğratma, kaçınma ve yok sayma olarak gerçekleşebilmektedir. Bu anlaşmazlıklar ders esnasında, teneffüste, koridorda, bahçede, kantinde, serviste gözlemlenmektedir.

Öğrenciler arasında fiziksel şiddet; sözlü şiddet (bağırma, dedikodu, küfür, aşağılama, alay etme, emir verme, yıkıcı eleştirilerde bulunma), oyun sırasında, sıra almada çıkan anlaşmazlıklar, çıkar anlaşmazlıkları, farklı görüş, ideoloji, yaşam biçimi, değer ve inanç anlaşmazlıkları, kaynakların dağılımında, kaynaklara sahip olmada ve kontrol etmede anlaşmazlıklar, akademik anlaşmazlıklar görülmektedir. Anlaşmazlıkların şiddeti basit kırgınlıklardan çok şiddetli yaşamsal tehlike yaratılmasına kadar varabilen çeşitli boyutlarda yaşanabilmektedir.

Anlaşmazlık durumlarında öğrenciler görmezden gelmek, bastırmak, çatışmadan kaçmak, kabullenmek gibi pasif; güç kullanma, sözel ve fiziksel şiddet gibi saldırgan; yüz yüze konuşmak, belli bir seçenek üzerinde anlaşmak, fikir alışverişinde bulunmak gibi barışçıl tepkiler verebilmektedir. Ancak literatür incelediğinde, okul ortamında çeşitli konularda çatışma yaşayan öğrencilerin anlaşmazlıklarla baş etme yöntemi olarak, sadece bir tarafın kazanmasını sağlayan pasif ve şiddet içeren tepkilerle çatışmayı yönetmeye çalıştıkları görülmektedir. Öğrenciler, öğrenci, öğretmen ve otorite figürleriyle yaşadıkları anlaşmazlıkları nadiren sistemli bir şekilde müzakere (kazan-kazan) anlayışını benimseyerek barışçıl ve yapıcı olarak idare etmektedir. Anlaşmazlık çözüm yöntemi olarak öğrenciler tarafından tercih edilen şiddet, engellenmesi, azaltılması ve cezalandırılması şart olan istenmeyen olumsuz davranışlar olarak algılanmaktadır. Okullarda öğrencilerin anlaşmazlıkları saldırgan tepkileri içeren yöntemlerle çözmeleri hem ilgilileri hem de aileleri rahatsız etmektedir. Çünkü, saldırgan tepkiler, okullardaki şiddet olgusunu derinleştirmekte ve güvenli okul anlayışını da sarsmaktadır. Oysa okulların temel işlevlerinden biri barışçıl bir toplumun temellerini atmak ve öğrencilere istenmeyen davranışlardan arındırılmış bir çevre sunmaktır. Okulların bu işlevi okullarda güvenlik önlemlerinin alınması konusunda 2018/10 sayılı bir genelge de de yasal olarak mevcuttur.

Seyhan ilçesi yaklaşık 792.506 nüfusla, nüfus yoğunluğu bakımından Adana'nın en büyük ilçesidir. Seyhan ilçesinde resmi okullarda 174.270 öğrenci eğitim almaktadır. Bunların 36.862'si lise öğrencisi, 58.294'ü ortaokul öğrencisidir. Adana'nın eski yerleşim yerleri Seyhan'da bulunmaktadır. Adana'nın farklı bölgelerden aldığı yoğun göç ve düzensiz kentleşme, beraberinde pek çok sorunu getirmektedir. Yaşanan olumsuzluklar, okullarda öğrenciler arası anlaşmazlıklara neden olmaktadır. Öğrenciler arası çatışmalar ve anlaşmazlıklar, okul ortamında dış denetime dayalı ödül-ceza disiplin anlayışı ile çözülmektedir. Şiddetle baş edebilmek için kullanılan cezalandırıcı teknikler, öğrencilerin akranlarıyla ve yetişkinlerle yaşadığı çatışmaları olumlu çatışma çözme becerisiyle yönetme becerisini geliştirmede gibi öğrencilere doğru davranışı da kazandıramamaktadır. Gençlerin kendi sosyal yaşamlarındaki anlaşmazlıkları yapıcı/barışçıl tepkilerle yönetme becerisini kazanmadan yetiştiğinde, yetişkin yaşamlarında da anlaşmazlıklarını yıkıcı şekilde yönetecekleri öngörülmektedir. Yıkıcı yönetilen bir anlaşmazlık, ayrılık yaşanması, kavga edilmesi yahut hukuki bir davayla sonuçlanabilir. Okul yıllarında öğrencilere kendi anlaşmazlıklarını şiddete başvurmadan, ortak çıkarlarını ve gereksinimlerini karşılayabilmek için soruna aynı açıdan bakabilmeyi, karşı tarafı rakip değil, ortak sorunun yapıcı-barışçıl yollarla çözümünde bir arkadaş ya da partner olarak görmeyi ya da bir arkadaşlarının kolaylaştırıcılığında ya da liderliğinde çatışma çözme yollarını kullanarak, çatışmaları çözebilmeyi öğretmeye ihtiyaç bulunması nedeniyle Adana'nın Seyhan ilçesinde Seyhan Rehberlik ve Araştırma Merkezi tarafından geliştirilen "Seyhan'da Arabulucu/Barış Yapıcı Lider Öğrenciler Yetiştiriyor" projesi uygulanmaya koyulmuştur. Bu çalışma kapsamında, Seyhan ilçesinde bulunan ortaokul ve liselerde öğrencilerin yaşadığı anlaşmazlıklar, disiplin kurullarına yansımadan önce, kendi akranlarının arabuluculuğunda ele alınarak, müzakere yoluyla yönetilmeye çalışılmaktadır. Böylece bir taraftan öğrencilerin, yaşadıkları anlaşmazlıkları, yapıcı, yaratıcı ve barışçıl yollarla yöneterek sorun çözme becerileri geliştirilirken, diğer taraftan anlaşmazlıkların dönüştürülüp ortadan kaldırılarak barışçıl bir ortamın sağlanmasına yardımcı olunmaktadır. Ayrıca gelecekte karşılaşılabilecekleri daha ciddi uyuşmazlıklar için sorun çözme becerileri geliştirilmiş olmaktadır.

Toplumsal yaşamda, kişiler arasında yaşanan şiddet önlenemez ve dönüştürülecek ise, değişimin ve dönüşümün öncelikle bireyde başlaması gerekmektedir. Eğer birey değişmezse toplumsal dönüşüm ve değişim güçtür.

Öğrencilerin ergen düzeyinde 11-18 yaşları arasında diyalog kurma, arabuluculuk/barış yapıcılık becerileri ve müzakere becerileri gelişir ve aralarında yaşadıkları anlaşmazlıkları müzakere ederek ya da bir akran-arabulucunun yardımı ile çözerler ise, okullarda çocuklar ve gençler arasındaki şiddet ve yıkıcılık içeren davranışlar azalacaktır. Öğrenciler anlaşmazlık yaşadıklarında şiddet içeren tepkilerde bulunmayı etkili bir yol olarak görmeyi bırakacak, akranlarıyla ve öğretmenleriyle ilişkileri düzelecek ve eğitim yaşamları daha verimli bir hale gelecektir. Dolayısıyla projede amaç, öğrencilerin akranları ve yetişkinlerle yaşadıkları anlaşmazlıkları, dış denetime gerek duymadan, öğretmenlerin ya da yöneticilerin çözmesini beklemeyip kendilerine yönettirerek olumlu çatışma çözme becerilerini kazandırmaktır. Bu genel amaç çerçevesinde projenin iki alt amacı bulunmaktadır. Bu alt amaçlar doğrultusunda projeye dönük bir değerlendirme yapılacaktır.

1. Projenin birinci amacı, ortaokullarda ve liselerde arabulucu/barış yapıcı öğrenciler yetiştirmektir. Eğitim almış arabulucu öğrenciler, anlaşmazlık yaşayan öğrencileri bir araya getirip kendi denetimlerini yapabilmelerini sağlayacak ve sorun çözme becerilerini kullanarak ortak sorunlarını çözebilmelerine yardımcı olacaktır.

2. Projenin ikinci amacı ise, arabulucu/barış yapıcı eğitimi almış öğrencilerin velilerine yönelik anlaşmazlık çözümü ve müzakere eğitimi verilerek, velilerin bilişsel ve duyuşsal anlamda kabul ve desteğini almak, aile içinde karşılıklı konuşma, uzlaşma ve istişare kültürünün gelişmesine ve ilişkilerin sağlıklı olarak sürdürülmesine katkı vermektir.

ANLAŞMAZLIK ÇÖZME VE AKRAN ARABULUCULUĞU EĞİTİMİ

Anlaşmazlık Çözme ve Akran Arabuluculuğu Eğitimine Duyulan İhtiyaç ve Eğitimin Yararları

Akran Arabuluculuğu modeli, anlaşmazlık yaşayan tarafların anlaşmazlıklarını arabulucu adı verilen, üçüncü yansız bir kişinin yardımıyla müzakere ederek uzlaşma ile çözmeleri üzerine odaklanan bir yaklaşımdır (Çetin, Türnüklü ve Turan, 2014). Bu çerçevede hedefimiz okullarda arabuluculuk yöntemi ile uzlaşma, diyalog ve bütünleşme kültürünü oluşturmaktır.

Anlaşmazlık Çözme ve Akran Arabuluculuk Eğitim Programı, alternatif bir yaklaşımla tasarlanan ve uygulanan bir program olup, öğrenciyi merkeze almakta ve öğrencilerin okul içinde ve dışında yaşadıkları anlaşmazlıkları yapıcı stratejilerle çözmelerini amaçlamaktadır. Anlaşmazlık Çözme Eğitim Programı uygulamaları, öğrencilerin işlevsiz ve yararsız davranış kalıpları hakkında farkındalık kazanmalarına, çatışmalarla etkili başa çıkma becerilerine sahip olmasına ve bu becerilerin çatışmaları çözerken uygulanmasına, anlaşmazlık yaşanan kişiye karşı hissedilen öfke, kızgınlık, güvensizlik ve kaygı gibi duygulardan kurtulmaya, kendi amaçlarını belirlemeye (Maxwell,1989), şiddet ve saldırganlık içeren davranışların azaltılmasına (Jones, 2004), okula devamsızlığın azaltılmasına (Johnson ve diğ.1996), sağlıklı sınıf ve okul iklimine, disiplin kurullarına yansıyan olaylarının azaltılmasına, kimlik gelişimine, iletişim becerilerine, özgüvene, akademik performans becerisine (Johnson ve diğ.1996), öğrenme etkinliklerine daha fazla zaman ve enerji harcanmasına olumlu yönde katkı sağlamaktadır. Bu yönüyle akran arabuluculuk yaklaşımı öğrenciyi dışarıdan baskılarla disiplin altına almaya çalışan cezalandırıcı anlayışın aksine öğrencilerin kendi iç denetimini kurmasına yardımcı olan, güçlendiren ve geliştiren bir modeldir. Arabuluculuk sürecinde

- 1.Tarafların sakinleştirilmesi ve saldırgan davranışların sona erdirilmesi
- 2.Tarafların arabuluculuk desteği alma konusunda karara varması
- 3.Arabuluculukta müzakere sürecinin kolaylaştırılması,
- 4.Arabuluculuk formunun doldurularak anlaşmanın resmileştirilmesi olmak üzere dört “müzakere” işlem basamağı yer almaktadır (Türnüklü, Kaçmaz, İkiz ve Balcı, 2009).

Birbirleriyle anlaşmazlık yaşayan öğrencilerin, ortak sorunlarını birbirlerine “şiddet” uygulamadan yönetebilmelerine desteklemek amacıyla “Müzakereci-Arabulucu/Barış Yapıcı Lider Öğrenciler” den yararlanılması düşünülmektedir. Kişiler, uyuşmazlık yaşadıkları takdirde, ortak anlaşmazlıklarını ya müzakere anlayışını benimseyerek olumlu başa çıkma becerileriyle yönetmekte ya da kendilerince etkili buldukları bir çözüm yolu olan şiddete başvurarak birbirlerine zarar vererek yönetmeyi tercih etmektedirler. Bu sebeple öğrencilere, bir anlaşmazlık yönetim şekli olarak tercih edilen şiddetin yerine koyabilecekleri, bir başka becerinin kazandırılması hedeflenmektedir. Bu bağlamda, ortaokul ve liselerden öğrencilerin belirlediği “Müzakereci-Arabulucu/Barış Yapıcı Lider Öğrencilere”, hem kendi sorunlarını en iyi biçimde görebilme, ifade edebilme ve çözümler kurgulayabilme yetisine sahip olarak çatışma yaşadıkları öğrencilerle ortak sorunlarını müzakere etmeleri hem de anlaşmazlığa düşen arkadaşlarını bir araya getirip, onların müşterek sorunlarını müzakere etmelerine yardımcı olmak için diyalog, arabuluculuk/barış yapıcılık becerilerini kazanmalarına odaklanılmıştır. Böylece hem kendi becerilerini geliştirecek, hem de okullarında öğrenci şiddetinin azaltılmasına ve akranları arasındaki diyalogun ve barışçı ilişkilerin gelişmesine fayda sağlayacaklardır. Dolayısıyla kişiler arası etkileşimin yoğun yaşandığı okul ortamında yaşanan çatışmalar ve uyuşmazlıklar, önlenmesi ve yok edilmesi gereken sorun davranışlar olarak görülmekten çıkıp, gençlerin doğru davranışlar kazanmasını sağlamak, sorun çözme becerilerini geliştirmek ve kişisel olarak gelişimleri için bir vesile olacaktır. Bu becerileri kazanarak yetişen gençler, gelecekte yaşayabilecekleri daha ciddi kişiler arası anlaşmazlıkları yıkıcı ve saldırgan yollarla şiddete başvurarak yönetmeme konusunda aşılacaklardır. Bu şekilde öğrencilerin

yapıcı çatışma çözme, arabuluculuk/barış yapıcılık becerileri geliştirecektir. Bu uygulamalar yaşamın bir provasıdır. Ortaokullarda ve liselerde öğrencilerin ortak sorunlarını arabulucu-barış yapıcı öğrencilerin liderliğinde yüz yüze müzakere (kazan-kazan) ederek yönetmelerinin sonuçları şunlar olacaktır.

- ✓ Arabulucu/barış yapıcı öğrenciler, otokontrol, öz güven, öz saygı ve liderlik yetkinliklerini geliştirecektir.
- ✓ Arabulucu/barış yapıcı öğrencilerin ve anlaşmazlık yaşayan öğrencilerin yaşamın her alanına taşıyacağı müzakere, etkin/yansıtıcı dinleme, analitik düşünme, etkili soru sorma, karşılıklı empati kurabilme, öfke kontrol ve problem çözme becerileri geliştirecektir.
- ✓ Sorunların arabulucu öğrencinin kolaylaştırıcılığında müzakere ederek yönetilmesi sonucunda anlaşmazlık yaşayan öğrencilerde, kendi kişisel inançlarıyla ve değer yargılarıyla davranışını belirleme, kararlarını kendi başına alma, özyönetim ve öz disiplin becerileri geliştirecektir.
- ✓ Arabulucu/barış yapıcı öğrenci arkadaşları ile ilişkisinde köklü değişimler yaşayacak ve ilişkide önemli hale gelecektir.
- ✓ Arabuluculuk/barış yapıcılık eğitimi ile öğrenciler sorunlarını çözmede daha fazla sorumluluk alacak ve sorunları yapıcı ve barışçıl anlaşmayla sonuçlandırmaya yönleneceklerdir.
- ✓ Arabuluculuk/barış yapıcılık süreci, öğrencilere duyguları anlama, empatik düşünme ve duruma öteki açısından bakma, duyarlı olma, merhamet ve şefkat duyma ve ihtiyaçlarını olumlu yöntemlerle karşılama becerilerini kazandırır.
- ✓ Akran arabuluculuğu disiplin anlayışının bir sonucu olan ceza yöntemini azaltırken, güçlendiren ve ilişkileri onarıcı bir yöntemi arttıracaktır.
- ✓ Öğrencilerin öğrenmeye, öğretmenler öğretime daha fazla zaman ve enerji ayıracaktır.
- ✓ Öğrenciler, kişiler arası anlaşmazlıkları yapıcı yöneterek iş birliği yapmaya yöneleceklerdir.
- ✓ Bu süreçte istenmeyen öğrenci davranışlarını yönetmek için harcanan zaman ve enerji azalacak, öğrenme ve öğretme ortamı etkili hale gelecek ve sorunların okul idaresi ve öğretmenler üstünde yarattığı baskı azalacaktır.
- ✓ Arabuluculuk eğitimi ile sınıftaki ve okuldaki iklimi pozitif şekilde etkileyecek ve sağlıklı kişiler arası ilişkilerin yaşanma oranı artacaktır.

Anlaşmazlık Çözme ve Akran Arabuluculuğu Eğitim Programları

“Anlaşmazlık Çözme ve Akran Arabuluculuğu” eğitim programı, kişilerarası anlaşmazlıkların doğasını anlama, etkili iletişim becerileri, öfke kontrolü ve kişilerarası çatışma çözme becerilerinin yer aldığı dört temel beceriyi kapsayan ve toplamda ortaokullar için 24 saatlik, liseler için 18 saatlik bir eğitim programıdır. Programın tüm aşamaları tamamlandıktan sonra şu amaçlara ulaşılabileceği düşünülmüştür.

Kişiler arası anlaşmazlıkların doğasının anlaşılması ile ilgili bölümde, anlaşmazlığa ilişkin bilgi sahibi olma, doğasını anlama, anlaşmazlıkların neyi çağrıştırdığını anlamaya yardımcı olma, anlaşmazlık sürecini anlama, anlaşmazlıkların yararlarını ve nedenlerini öğrenme, anlaşmazlık çeşitlerini öğrenme, anlaşmazlığa verilen tepkileri (kaçınma, sert, yapıcı ve barışçıl) fark etme, anlaşmazlıkların farklı sonuçlarının olduğunu kavrama, anlaşmazlık çözüm prensiplerini kavrama ve taktikleri öğrenme amaçlarına ulaşılabileceği düşünülmektedir (Türnüklü, Kaçmaz, İkiz ve Balcı, 2009:27).

Kişiler arası anlaşmazlıkların yapıcı yollarla yönetim sürecinin temel koşulu etkili iletişim becerilerini kazanmaktır. Arabuluculuk yaparken gereksinim duyulan iletişim becerilerinin yer aldığı bu bölümde, etkin ve yansıtıcı dinleme becerilerini kazanma, yapıcı konuşma becerisi kazanma, ben dili kullanma becerisi kazanma, etkili soru sorma, karşılıklı empati kurma, sağlıklı iletişimi zorlayan engelleri fark etme, olumsuz ifadeleri yeniden çerçevelendirme becerilerini öğrenme amaçlarına ulaşılabileceği düşünülmektedir (Türnüklü, Kaçmaz, İkiz ve Balcı, 2009:28).

Öfke kontrol becerilerinin yer aldığı bölümde, kendisinin ve başkalarının duygularını tanıyabilme, duygularını ifade edebilme, özdenetim, öfkenin doğasını anlama, türlerini ve nedenleri öğrenme, öfke durumunda verilen tepkileri fark etme, kendisinin ve diğer bir kişinin öfkesini yönetebilme becerisi kazanma amaçlarına ulaşılabileceği düşünülmektedir (Türnüklü, Kaçmaz, İkiz ve Balcı, 2009:28).

Kişiler arası anlaşmazlıklarda arabuluculuk/barış yapıcılık uygulamasının yer aldığı bölümde, yaşanan anlaşmazlıkları yapıcı yaklaşımla çözmek için gerekli bilişsel ve duygusal becerileri kazanma, sorun çözme becerilerini öğrenme, akran arabuluculuk becerilerini kazanma, anlaşmazlık durumunda arabuluculuk becerilerini kullanabilme amaçlarına ulaşılabileceği düşünülmektedir (Türnüklü, Kaçmaz, İkiz ve Balcı, 2009:28).

Proje kapsamında ortaokullarda ve liselerde “Müzakereci-Arabiluculu/Barış Yapıcı Lider Öğrenci” eğitim programında yararlanılacak öğretmen ve öğrenci kitaplarında bulunan ünitenin adları, etkinliklerin adları ve ders saatleri aşağıda verilmektedir.

Tablo 1: Liseler İçin Anlaşmazlık Çözümü ve Akran-Arabiluculu/Barış Yapıcılık Eğitim Programı

Ünite adı	Etkinlik adı	Ders saati
1. Kişiler arası anlaşmazlıklar, anlaşmazlıkların çözüm yolları ve çözüm prensipleri	Kişiler arası anlaşmazlıklar ve yararları	2
	Kişiler arası anlaşmazlık çözüm yolları	2
	Anlaşmazlık çözüm prensipleri	2
2. Arabuluculuk yaparken gereksinim duyulan iletişim becerileri	Arabuluculuk/barış yapıcılık sürecinde gereksinim duyulan iletişim becerileri (Etkili dinleme becerisi, soru sorma becerisi, yansıtıcı dinleme becerisi, iletişim engelleri, karşı tarafı doğru algılama)	4
3. Akran arabuluculuk/barış yapıcılık ve uygulaması	Arabuluculuk/barış yapıcılık nedir?	2
	Akran arabuluculuk/barış yapıcılık basamakları	4
	Akran arabuluculuk/barış yapıcılık uygulamaları	2
Toplam		18

Tablo 2: Ortaokullar İçin Anlaşmazlık Çözümü ve Akran-Arabiluculu/Barış Yapıcılık Eğitim Programı

Ünite adı	Etkinlik adı	Ders saati
1. Bölüm: Kişiler arası anlaşmazlıkların doğasının anlaşılması	Anlaşmazlık çözümü ve akran arabuluculuk/barış yapıcılık programının tanıtımı	1
	Anlaşmazlıktan anladıklarım	1
	Kişiler arası anlaşmazlık türleri	1
	Kişiler arası anlaşmazlıkların yararları	1
	Kişiler arası anlaşmazlıkların nedenleri	1
	Kişiye sorundan ayırma	1
	Kişiler arası anlaşmazlık çözüm yolları	2
2. Bölüm: İletişim becerileri	Kişiler arası anlaşmazlıklarda farklı algılamaların yeri	1
	Kişiler arası anlaşmazlıkların çözüm sürecinde etkili dinleme	1
	Kişiler arası anlaşmazlıkların çözüm sürecinde empati ve etkin dinleme	2
3. Bölüm: Öfke yönetim becerileri	Ne zaman öfkelenirim?	1
	Bu cümleyi kurma, öfkeyi uyandırma	1
	Arkadaşımın öfkesini anlıyorum	1
	Öfke duyduğumuzda verdiğimiz tepkiler	2
	Kişiler arası anlaşmazlıklarda öfkemizi yönetelim	1
4. Bölüm: Akran arabuluculuk/barış yapıcılık becerileri	Akran arabuluculuk/barış yapıcılık becerisi	4
	Akran arabuluculuk/barış yapıcılık uygulamaları	2
Toplam		24

Anlaşmazlık Çözme ve Akran Arabuluculuğu Eğitiminin İçeriği ve İşleyişi

“Çatışma Çözme ve Akran Arabuluculuğu” eğitim programı ilk olarak 2015-2016 eğitim-öğretim yılında uygulanmıştır. Proje, Seyhan Kaymakamlığı, Seyhan İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü ve Seyhan Rehberlik ve Araştırma Merkezi iş birliği ile yürütülmüştür. Projenin gerçekleştirilme sürecinde, öncelikle Seyhan İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü’nden gerekli onay alınmıştır. Pilot okullar Adana Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Yeşilevler Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi ve Turgut Özal Anadolu Lisesi olmak üzere 3 pilot okul belirlenmiş ve bu okullarda projenin yürütülmesinden sorumlu okul proje ekipleri oluşturulmuştur. 2015-2016 öğretim yılının güz döneminde proje bu liselerde başlatılmıştır. Liselerde 10. ve 11. sınıfta eğitim alan öğrencilerle çalışılmıştır. Takip eden yıllarda ortaokullarda da 7.sınıfta eğitim alan öğrencilerle çalışılmıştır. Proje ekipleri, okul psikolojik danışmanı, branş öğretmeni ve öğrenci işlerini yürüten müdür yardımcısından oluşmaktadır. Proje ekiplerine Çukurova Üniversitesi’nden destek alınarak projenin teması, proje içeriği ve “Anlaşmazlık Çözümü, Müzakere ve Akran Arabuluculuk Eğitim Programı”nın nasıl uygulanacağı konusunda bilgilendirme toplantısı yapılmıştır. Pilot okullarda ne yapılacağı okul yöneticilerine detaylı olarak anlatılmıştır. Ortaokul ve liselerde çalışan öğretmenlere ve psikolojik danışmanlara anlaşmazlık çözümü ve akran arabuluculuk/barış yapıcılık eğitimleri verilmiştir. Bu eğitimlere her bir liseden ve ortaokuldan "5 kişinin" katılması sağlanmıştır. Bunlar projeyi sürdürecektir "Okul Psikolojik Danışmanı", "Müdür Yardımcısı" ve "3 branş öğretmeni". Bu kişilere "3" gün eğitim verilmiştir. Birinci gün, anlaşmazlık çözümü ve akran arabuluculuğu/barış yapıcılık eğitimi ile ilgili kuramsal bilgiler sunulmuş; ikinci ve üçüncü gün ise akran arabuluculuğunun nasıl gerçekleştirileceğine ilişkin uygulamalı çalışmalar gerçekleştirilmiş ve eğitim programlarında yer alan etkinlikler gözden geçirilerek eğitim tamamlanmıştır. Öğretmen

eğitimi tamandıktan sonra okullardaki uygulamalara geçilmiştir. Okulda öğretmenlere, projeye ilgili farkındalık oluşturmak ve onlardan destek istemek amacıyla tüm öğretmenlere bilgilendirme eğitimi verilmiştir.

Çatışma çözme eğitiminin temelinde, öğrencilere ortak sorunlarını yüz yüze konuşarak yapıcı, barışçıl, onarıcı olarak çözmek ve kazan-kazan ile sonuçlanacak çözüm seçeneklerini göstermek vardır (Johnson ve Johnson, 1996). Öğrenciler müşterek sorunlarını müzakere ederek yönetemediklerinde kızgınlık, öfke ve düşmanlık duyguları yaratarak birbirlerine şiddet uygulamak yerine üçüncü bir kişinin yardımı ile sorunlarını tekrar müzakere etmelidirler. Müzakereler, barış ve uzlaşma ile neticelenmediğinde bir alternatif yolun denemesi söz konusu olabilir. Bu alternatif yol, okul ve sınıf ortamında öğrencilerin sorumluluk üstlendikleri, sorunun kişiden ayrı ele alındığı, ihtiyaçlara ve temel gereksinimlerin odakta tutulduğu, her iki tarafında kazançlı çıktığı, objektif kriterlerin kullanıldığı “akran arabuluculuğu”dur. Akran arabuluculuğun kökeninde anlaşmazlık yaşayan tarafların ortak gereksinimlerini, isteklerini ve menfaatlerini belirlemelerine yardımcı olma görevini yerine getiren bir “arabulucu” akran öğrenci vardır. Arabulucu, anlaşmazlığın taraflarına ne yapmaları gerektiğini, haklı ya da haksız olup olmadıklarını söylemez. Anlaşmazlık yaşayan öğrencilerin, birbirlerini anlamalarını, soruna aynı noktadan bakmalarını ve kendi çözümlerini kendilerinin bulmasını kolaylaştırarak karşılıklı empati ve diyalogu teşvik eder. Arabulucu öğrenci, arkadaşlarına karşı aynı mesafede durup arkadaşlarının yapıcı, barışçıl ve mantıklı bir şekilde uzlaşabilmeleri için müzakere basamaklarını izlemelerine yardım eder. Arabulucu, güvenilir, tarafsız, dürüst, önyargısız ve sabırlı olma özelliklerine sahiptir.

Akran arabulucu öğrencilerin belirlenmesinde her sınıfta sosyometri tekniğinden yararlanılmıştır. Öğrencilerden yaşadıkları anlaşmazlıkların yapıcı çözümü konusunda güvenip yardım talep edebilecekleri üç arkadaşının adını yazmaları istenmiş ve en çok yazılan üç isim akran arabulucu olarak belirlenmiştir. Öğrencilere, “Herhangi bir sınıf arkadaşınızla, aranızda yaşadığımız bir anlaşmazlığı, kavgayı ya da çekişmeyi yapıcı ve barışçıl olarak yönetmek için yardım almak istediğin ve güvendiğin 3 sınıf arkadaşın kimdir?” sorusu yöneltilmiştir. Sınıf arabulucusu olarak belirlenmekte kabul etme ve gönüllülük esastır.

Akran arabulucuların, sınıf arkadaşlarının görüşleri temel alınarak belirlenmesinin sebebi, öğrenci anlaşmazlıklarının ortaya çıktığı sosyal atmosferi, en iyi, yine anlaşmazlık yaşayan öğrencilerin arkadaşları bilir ve anlaşmazlığın sürecini doğru anlar ve takip eder. Sınıf arkadaşları, öğrenciler arası anlaşmazlıkların tarihini ve geçmişini, neler yaşandığı, kimin kime ne söylediği, dedikoduların etkisi, kavgaya ya da şiddete nasıl ulaştığı sorularının bilgisine ayrıntılı bir şekilde sahip olan tek kişidir. Okul yöneticileri ve öğretmenler sıklıkla bu deneyimleri işlerinin yoğunluğundan ve meşguliyetlerinden dolayı gözden kaçırabilir ve sadece sonuçla ilgilenebilirler. Öğrenciler, çoğunlukla, kişisel ve gündelik problemler hakkında diyalog kurarlar. Öğrenciler arkadaşlarının yanında kendilerini daha rahat hisseder ve daha açık konuşurlar. Arabuluculuk/barış yapıcılık eşitler arasındaki diyaloglar üzerinden sürdürülmektedir. Bu diyaloglar eşitler arasında gerçekleştiği için farklı yaşlardaki öğrenciler arasında kurulan ilişkide olduğu gibi hiyerarşik bir yapı ve monolog özellik göstermeyecektir. Öğrenciler arasında yaşanan kişiler arası anlaşmazlıkları en iyi öğrencilerin kendi arkadaşlarının anlayabileceği ve yapıcı-barışçıl-onarıcı çözüme daha çok katkı verebilecekleri düşünüldüğünden akran arabulucular, sınıf arkadaşları tarafından seçilerek belirlenmiştir.

Akran görüşleri dikkate alınarak her sınıftan toplam 8 öğrenci (4 kız ve 4 erkek öğrenci) o sınıfın akran arabulucuları olarak belirlenmiştir. Sınıfın toplam öğrenci sayısının 1/4’ü ya da 1/3’ünün arabulucu olarak belirlenmesine özen gösterilmiştir. Sınıftaki arabulucu öğrenciler o haftanın arabulucuları olmasalar bile sınıftaki doğal akış içerisinde öğrenciler arasında yaşanması muhtemel sorunlar açısından önleyici ve uzlaştırıcı olacaktır. Sınıf arabulucuları, her "3 sınıf" için bir araya getirilerek 24 kişilik "arabuluculuk/barış yapıcılık sınıfları" oluşturulmuş ve bu sınıflara okul psikolojik danışmanı tarafından “ortaokullarda 24, liselerde 18 ders saati" anlaşmazlık çözümü ve akran arabuluculuk/barış yapıcılık eğitimi verilmiştir. Ayrıca arkadaşlarının çatışmalarında her iki tarafın da hoşnut olacağı şekilde yapıcı ve barışçıl bir çözüme varmalarında yardım edebilmeleri ve arabuluculuk formlarını sağlıklı doldurabilmelerini sağlamak için iki saatlik ek bir eğitim daha verilmiştir. Bu şekilde akran arabulucular arasında standart bir düzen sağlanmıştır. Arabulucu öğrenciler seçildikten sonra süreç başlamış olup, öğrenciler iki kişiden oluşan takımlar oluşturularak, iki hafta süresince arkadaşlarının anlaşmazlıklarının çözümünde arabuluculuk desteği vermişlerdir.

Proje kapsamında 2015-2016 eğitim-öğretim yılında “3 pilot okuldan 300 öğrenci”, 2016-2017 eğitim-öğretim yılında “13 okuldan 1184 öğrenci”, 2017-2018 eğitim-öğretim yılında “44 okuldan 1838 öğrenci”, 2018-2019 eğitim-öğretim yılında ise “53 okuldan 2742 öğrenci” akran arabuluculuk eğitimi almıştır. Eğitim kapsamında ortaokul ve liselerde arabulucu öğrencilere akran arabuluculuk öğrenci ders kitabı, öğretmenlere ise öğretmen uygulama kitabı dağıtılmıştır. Anlaşmazlık çözümü ve akran arabuluculuk/barış yapıcılık eğitimi alan öğrencilerin anne-babalarına da veli eğitimi kapsamında anlaşmazlık çözümü ve müzakere becerisi eğitimi verilmiştir.

Eğitimde bireysel çalışmalar, iki kişilik çalışmalar, grup çalışması, sınıf çalışması, uyarlamalar ve rol oynamalar kullanılmıştır. Eğitimler tamandıktan sonra, arabulucular için "Rozet takma ve yemin törenleri" gerçekleştirilmiştir. Yemin metni: “Arabuluculuk/barış yapıcılık rozetimi taktığım şu anda, arabuluculuk/barış yapıcılık yaparken tarafsız kalacağıma, barıştırdığım arkadaşlarının sırlarını saklayacağıma, adaletten ve barış

yapıcılıktan ayrılmayacağıma, insan haklarına, evrensel değerlere saygılı olacağıma, namusum ve şerefim üzerine and içerim.” şeklindedir. Yemin törenleri gerçekleştirirken, 7. sınıfların törenine 7. sınıfların, 10. sınıfların törenine 10. sınıfların, 11. sınıfların törenine 11. sınıfların izleyici olarak katılımı sağlanmıştır. Amaç, eğitim almamış ve arabulucu olmayan öğrencilere akran arabuluculuk/barış yapıcılık sisteminin nasıl işleyeceği anlatmak ve farkındalık oluşturmaktır.

Arabuluculuk/barış yapıcılık eğitimini tamamlayan her bir öğrenci rozetlerini takarak arabuluculuk yapmıştır. Okullarda, arabuluculuk/barış yapıcılık odaları dizayn edilmiştir. Bu odalar, tamamıyla öğrencilerin kontrolünde ve okul psikolojik danışmanlarının takibinde, içerisinde yeşil renkli, kenarları 130 cm olan eşkenar üçgen bir masa, öğrenciler arasında farklı bir algıya sebep olmaması için 6 adet tek tip sandalye, uzunluğu ve genişliği “1 metre” olan duyuru panosu, uzlaşmak ve barış konulu resim ve afişler, anlaşma formlarının saklanacağı dosyalar ve kitaplık yer alan ve dışarıdan içerisinin görüldüğü ancak konuşulanların duyulmayacağı şekilde oluşturulmuştur. İlâveten, tüm sınıflarda, A4 boyutunda arabulucu nöbet listesinin olduğu bir çerçevenin olması sağlanmıştır.

Arabulucu öğrenci, anlaşmaya ulaşıldığı zaman varılan anlaşmayı resmileştirmek için arabuluculuk formunu doldurur, imzalar ve anlaşmazlığın taraflarına da imzalatır. İki bölümden oluşan arabuluculuk formunun ilk bölümünde arabulucu tarafından anlaşmazlığın taraflarına yöneltilen yönlendirme soruları, ikinci bölümde ise arabuluculuk süreci sonrasında tarafların ulaştığı anlaşmanın kaydedilmesini için gerekli bilgiler yer almıştır. Bu formlar arabuluculuk odasında arabuluculuk klasöründe saklanmıştır. Okul psikolojik danışmanı tarafından tutulan bu formlar belli bir düzende takip edilmiştir. Arabulucu öğrenciler iki hafta boyunca arabuluculuk/barış yapıcılık yaptıktan sonra, okul psikolojik danışmanı, arabulucu öğretmen ya da projeden sorumlu kişi tarafından bir araya getirilmiştir. Arabuluculuk nöbeti boyunca yaşanan deneyimler, zorluklar ile olumlu tecrübeler müzakere edilerek, okul psikolojik danışmanı, arabulucu öğretmen ya da projeden sorumlu kişi tarafından arabulucu öğrencilere arabuluculuk konusunda bilgi ve geri bildirim verilmiştir. Bu süreç Nisan 2019 tarihine kadar devam etmiştir. COVID-19 pandemisine istinaden, sonraki eğitim-öğretim yılında projeye devam edilememiştir. Okullardan gerekli veriler toplanarak proje tamamlanmıştır.

Akran Arabuluculuğu Müzakere Süreci

Akran arabuluculuğu müzakere süreci, anlaşmazlık yaşayan kişilerin müşterek sorunlarının belirlenmesi ve çözülmesi konusunda yardımcı olmak için belli birtakım basamaklardan oluşan bir süreçtir. Arabuluculuk sürecinde izlenen “müzakere” işlem basamakları farklı araştırmacılar tarafından farklı basamaklar çerçevesinde ele alınmış olup bizim modelimizde “Sekiz” aşamalı müzakere süreci olarak gerçekleştirilmiştir.

Arabulucunun açılış konuşması,

Anlaşmazlık yaşayan öğrencilerin yaşadıkları olayı nedenleriyle birlikte anlatmaları,

Anlaşmazlık yaşayan öğrencilerin yaşanan olayda neler hissettiklerini nedenleriyle birlikte anlatmaları,

Anlaşmazlık yaşayan öğrencilerin birbirleriyle empati kurmaları,

Anlaşmazlık yaşayan öğrencilerin isteklerini nedenleriyle birlikte anlatmaları,

Anlaşmazlık yaşayan öğrencilerin ortak sorunlarını çözecek (kazan-kazan) çözüm seçenekleri üretmeleri,

Anlaşmazlık yaşayan öğrencilerin sunulan çözüm seçenekleri içinden her iki tarafın da yararına olan bir seçenekte karar kılarak adil, yapıcı ve barışçıl bir anlaşmaya varmaları,

Anlaşmazlık yaşayan öğrencilerin arabulucu ile birlikte arabuluculuk formunu doldurarak anlaşmalarını resmileştirmeleri.

Akran arabuluculuğu programında temel amaç, anlaşmazlığın taraflarının müşterek sorunlarını anlaşarak çözdürtmek, bu kişilerin özyeterlik, özyönetim, otokontrol ve öz düzenleme gibi kişisel niteliklerini güçlendirmek, kendi davranışlarının sorumluluğunu almalarını sağlamak ve empati kurma becerilerini geliştirmektir. Bu yönüyle arabuluculuk yaklaşımı öğrencilerin kendi iç denetimini kurma şansının olmadığı, öğrenciyi disipline etmek için ceza uygulamalarını dikkate alan anlayışın yerine öğrencileri geliştiren, güçlendiren ve ilişkileri daha sağlıklı bir duruma getiren, okula bağlılığı arttıran bir yaklaşımdır.

ANLAŞMAZLIK ÇÖZÜMÜ VE AKRAN ARABULUCULUĞU PROGRAMININ ETKİLİLİĞİ

Bell, Coleman, Anderson, Whelan (2000); Cantrell, Park-Savage & Rehfuss (2007); Johnson & Johnson (2001) gibi pek çok araştırmacı tarafından anlaşmazlık çözümü ve akran arabuluculuk programının etkililiği konusunda değişik kültürlerde araştırmalar yapılmıştır. Yapılan çalışmalar akran arabuluculuk desteğiyle çözülen anlaşmazlıkların % 90-100 oranında olduğunu göstermiştir. Burrell ve meslektaşlarının (2003) akran arabuluculuğun etkilerine yönelik yapmış olduğu bir çalışmada akran arabuluculuk masasına getirilen 4327 sorunun %93’ünün (4028) barışçı, uzlaşmacı ve yapıcı anlaşma ile neticelendiği belirlenmiştir.

Cantrell, Parks-Savage ve Rehfuß (2007) tarafından yapılan ve farklı inançlar ve kültürel köklere sahip bir banliyöde yer alan ilkokulda tüm okulu (825 öğrenci) ele alarak akran arabuluculuk programının etkililiğinin incelendiği bir çalışmada, yıl boyunca arabuluculuk masasına getirilen 34 anlaşmazlığın tamamının olumlu bir şekilde sonuçlandığı bulunmuştur. Bir başka çalışmada, kültürel ve sosyo-ekonomik açıdan düşük düzeydeki bir ilkokulda gerçekleştirilmiş olup, bu çalışmada 34 arabuluculuk teşebbüsünün %94 oranında başarı ile sonuçlandığı bulunmuştur (Bell, Coleman, Anderson ve Whelan, 2000). Johnson ve Johnson (2001), şehir merkezindeki bir ilkokulda gerçekleştirdikleri bir çalışmada anlaşmazlıkların arabulucunun kolaylaştırıcılığında %100 oranında iki taraf içinde yapıcı ve adil bir anlaşma ile neticelendiğini belirtmektedirler. Benzer bir çalışmada Johnson, Johnson, Mitchell, Cotton, Harris ve Louison (1996) tarafından gerçekleştirilmiş olup arabuluculuk teşebbüslerinde %98 oranında başarı bulunmuştur. Smith, Daunic, Miller ve Robinson (2002) da ortaokul öğrencileri gerçekleştirdikleri çalışmada, 192 anlaşmazlığın 164'ünün anlaşmaya vararak neticelendiğini bulmuşlardır. Türnüklü ve meslektaşlarının (2009) dördüncü ve beşinci sınıfta eğitim alan öğrencilerle gerçekleştirdikleri çalışmada arabuluculuk masasına getirilen 444 sorunun 439'unun (%98) anlaşma ile neticelendiği belirlenmiştir. Seyhan Rehberlik ve Araştırma Merkezi tarafından yürütülen "Müzakereci-Arabulucu/Bariş Yapıcı Lider Öğrenciler Yetiştiriyor" projesinde de 3 yıllık süre içerisinde birikimli olarak 3322 öğrenciye akran arabuluculuğu eğitimi verildiği, 309 anlaşmazlık yaşandığı, 288 vakada uzlaşma sağlandığı, %93 oranında başarı sağlandığı, öğrenciler tarafından anlaşmazlıkların yapıcı ve barışçıl yollarla çözüme uygulamalarının tercih edildiği belirlenmiştir.

Arabulucu/barış yapıcı eğitimi almış öğrencilerin velilerinin bilişsel ve duyuşsal anlamda kabul ve desteğini almak, aile içinde karşılıklı konuşma, uzlaşma ve istişare kültürünün gelişmesine ve ilişkilerin sağlıklı olarak sürdürülmesine katkı vermek amacıyla ailelere anlaşmazlık çözümü ve müzakere eğitimi verilmiştir. Projenin uygulanmasına yönelik velilerden gelen geri bildirimler olumlu yöndedir. Buradan hareketle projenin birinci ve ikinci amacına ulaşıldığı görülmüştür. Tüm bu çalışmalardan yola çıkarak toplumun geleceğinin belirleyicisi olan okullarda barışçıl bir ortamın sağlanması için öğrencilerin gelişimine katkıda bulunabilecek becerilerin kazandırıldığı akran-arabuluculuk modelinin anlaşmazlıkların yapıcı yönetiminde ve dönüştürülmesinde etkili bir yöntem olarak anlamlı sonuçlar sunduğunu söyleyebiliriz.

SONUÇ ve TARTIŞMA

2015-2016 eğitim-öğretim yılında "Müzakereci-Arabulucu/Bariş yapıcı Lider Öğrenciler Yetiştiriyor" projesi başlatılmış, ikinci ve devam eden yıllarda zaman genişliği ve deneyim arttığından okul sayısı genişletilerek eğitim alan "Müzakereci-Arabulucu/Bariş yapıcı Lider Öğrenci" sayısının artırılması sağlanmıştır. Pilot uygulama olarak seçilen 3 okulun Psikolojik Danışma ve Rehberlik servisleri ile yapılan görüşmeler ve okul idarelerinden alınan disiplin raporları incelendiğinde uygulama sonuçlarının hedeflenen seviyeye ulaşması üzerine ikinci ve devam eden yıllarda Seyhan ilçesindeki 110 ortaokul ve lise sürece dahil edilerek çok daha geniş katılımlı ve geniş kapsamlı bir aşamaya geçilmiştir.

"Müzakereci-Arabulucu/Bariş Yapıcı Lider Öğrenciler Yetiştiriyor" projesi tamamlandıktan sonra, Anlaşmazlık Çözme ve Arabuluculuk Eğitim Programı ve uygulanma süreci hakkında ilk olarak öğretmenlerin görüşleri alınmıştır. İlaveten öğrencilerin en çok hangi hususlarda arabuluculuk desteği aldıklarını ve anlaşmazlıkların nasıl sonuçlandığını belirlemek için anlaşmazlık formları incelenmiş ve şu neticelere ulaşılmıştır. Sonuçlar, öğrenciler açısından değerlendirildiğinde etkin dinleme, yapıcı konuşma, duyguları ve olayları ayırt etme becerisi kazanma, ben dili kullanma becerisi kazanma, empatik düşünme ve olaya diğeri açısından bakma becerilerinin geliştiği, öfke kontrolünü, sosyal-duygusal yönden gelişimini, problem çözme becerisini olumlu şekilde etkilediği, sosyalleşmelerine olumlu katkıların olduğu, gerek kendilerinin gerekse akranlarının yaşadıkları sorunları diyalog kurarak yapıcı yollarla çözümlenmesini yaygınlaştığı ve öğrenci uyumunu geliştirdiği vurgulanmıştır. Okul disiplin olayları üzerindeki sonuçlarına yönelik olarak az sayıda okul proje ekibi akran arabuluculuğunun okul disiplini konusunda herhangi bir etkiyle karşılaşmadıklarını belirtmiştir. Pek çok sayıda okul proje ekibi de okullarda disipline ve psikolojik danışma ve rehberlik servisine yansıyan olayların sayısında anlamlı bir azalma görüldüğünü, öğrencilerin akranlarıyla ve yetişkinlerle yaşadıkları anlaşmazlıkların azaldığını, öğretmenlere yönelik sözlü şiddetin azaldığını ve yaşadıkları çatışmaların okul yönetimine aksetmeden çözümlendiğine yönelik ifadelerde bulunmuştur.

Literatür incelendiğinde arabuluculuk eğitimini tamamlayan öğrencilerin uygulamalar esnasında provasını yaptıkları yapıcı anlaşmazlık çözme becerilerini okulda sorunlarını çözerken kullandıkları (Jones, 2004), bu öğrencilerin okulda, evde ya da başka herhangi bir yerde de öz disiplinli davrandıkları belirlenmiştir (Lane ve McWhirter, 1992). Okul proje ekiplerinde yer alan öğretmenler de, öğrencilerin özyeterlik algılarında gelişme, sorun çözme becerilerinde gelişme ve farklı sorun çözme yollarını bulma, sorumluluk alma, uyumlu olma gibi olumlu bir değişim ve gelişimi içeren nitelikler gözlemlemiştir. Bu çalışmanın sonuçları ile literatürdeki araştırma bulguları arasında uygunluk mevcuttur.

Proje sonucuna göre, arabuluculuk eğitimini tamamlayarak kişiler arası anlaşmazlıkların yönetimini öğrenen ve arabuluculuk yapmaya başlayan öğrencilerin, arkadaşlık ilişkilerinde anlamlı yönde değişimler gözlemlenmiştir. Türnüklü ve Çetin (2015) de yapmış oldukları bir araştırmada benzer bulgulara ulaşmışlardır. Bu çalışmada özellikle

de ilişkilerdeki niteliksel dönüşümün altı çizilmektedir. Arabuluculuk uygulamaları sayesinde arabulucu öğrencilerin sorumluluk aldıkları, daha ölçülü davrandıkları, arkadaşlar arasında itibarlarının arttığı, liderlik becerilerinin geliştiği, sosyal becerilerinin geliştiği, ılımlı ve tarafsız davrandıkları, sorun çözme becerilerinin geliştiği, sorunlarını daha yapıcı, uzlaşmacı ve barışçıl yollarla olumlu bir şekilde çözdükleri belirtilmiştir. Lane ve McWhirter (1992), Humphries (1999), Daunic ve meslektaşlarının (2000) yaptığı çalışmalarında literatürle uyumlu çalışmalar olduğu görülmektedir.

Projeden elde edilen bulgular, arabulucu öğrencilerin okulda öğretmen ve otorite figürü olan kişilerle ilişkileri açısından değerlendirildiğinde anlamlı yönde değişimler gözlenmiştir. Arabulucu öğrencilerin özellikle dersine giren öğretmenlerle ilişkilerinde değişim olduğu ifade edilmiştir. İlaveten, arabulucu öğrencilerin iletişim becerilerinde ve özgüvenlerinde gelişme olmasıyla birlikte ilişkilerinde dönüşümün gerçekleştiği belirtilmiştir. Arabulucu öğrenciler, her öğrencinin birbirinden farklı özellikleri, yaşantıları, değerleri, inançları ve olaylara bakış açısı olması sebebiyle anlaşmazlıkların yaşamın normal bir unsuru olduğunu, çatışma olmadan gelişme ve değişimin yaşanmadığını, önemli olan şeyin bu anlaşmazlıklarla baş edebilmek olduğunu öğrenirler. Bu durum kişiler arası ilişkilerini dönüştürmelerine imkan tanıyabilir.

Eğitimin okula katkısı açısından bakıldığında, olumlu ve etkili bir okul ortamı olduğu, öğrencilerin kendi sorunlarını üstlenip yönetmeye çalışmaları sonucunda disiplin sorunlarının azaldığı, öğrencilerin toplumsallaşmalarına katkısının olduğu, sorunların karşılıklı konuşma yoluyla çözmenin yaygınlaştığı, empatik eğilimin arttığı ve öğrencilerin okula uyumunu geliştirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Çetin, Türnüklü ve Turan (2014), gerçekleştirdikleri bir çalışmada benzer ifadelerle yer vermişlerdir. Bireyler, anlaşmazlık çözme ve akran arabuluculuğu eğitimiyle olumlu bir tutum kazanmakta ve eğitiminden sonra yıkıcı ve dostça olmayan davranışlardan uzlaşmacı ve çağdaş davranışlara yönelik bir dönüşümün gözler önüne serildiği görülmektedir (Morse ve Andrea, 1994). Bu tutumun olumlu bir okul iklimi oluşmasına katkı sağlaması beklenebilir.

Projede 3 yıllık süre içerisinde birikimli olarak 3322 öğrenciye akran arabuluculuğu eğitimi verildiği, 309 anlaşmazlık yaşandığı, 288 vakada uzlaşma sağlandığı, %93 oranında başarı sağlandığı, öğrenciler tarafından anlaşmazlıkların yapıcı ve barışçıl yollarla çözme uygulamalarının tercih edildiği belirlenmiştir. Bickmore (2002), arabuluculuk masasına getirilen anlaşmazlıkların büyük bir kısmının anlaşmayla sonuçlandığını ve varılan anlaşmalara da uymaya dikkat edildiğini belirtmektedir. Benzer şekilde Burrell ve meslektaşları (2003) akran arabuluculuğun etkilerine yönelik yapmış olduğu çalışmada anlaşmazlıkların % 93 oranında uzlaşmacı ve yapıcı anlaşma ile neticelendiğini vurgulamışlardır.

Bu çalışma, uygulayıcılar ve yöneticiler açısından önemli sonuçlar içermektedir. İlk olarak, anlaşmazlık çözümü ve akran arabuluculuk eğitim programının kültürümüz ve değerlerimize uygun ve etkili bir program olduğu düşünülmektedir. İkinci olarak bu program, öğrencilere anlaşmazlıklarını, sıklıkla başvurulan görmezden gelmek, kaçmak, bastırmak ya da güç kullanmak gibi olumsuz yollarla yönetmenin dışında alternatif yol olan yapıcı anlaşmazlık çözme seçeneğini sunmakta ve öğrencilerin bu yolu tercih etmelerinin önünü açmaktadır. Üçüncü olarak bu programla okul ortamında anlaşmazlıkların doğasını, farklı sorun çözme tepkilerini, olumlu çatışma yöntemlerini öğretmek öğrencilerin aralarındaki farklılıklardan doğan anlaşmazlıkların büyümeden önlenmesini sağlamaktadır. Bu şekilde öğrencileri geleneksel yollarla disipline etme uygulamalarının olumsuz etkileri bertaraf edilerek, öğrenci merkezli özdenetim ve öz düzenleme yaklaşımlarına bağlı bir değişim mümkün olmaktadır. Dördüncü olarak arabuluculuk modeli ile öğretmenlerin sınıf içi süreçlerde zamanlarının önemli bir bölümünü öğrencilerin anlaşmazlıklarına ayırmaları yerine bu zamanın öğrenme etkinliklerine harcanması mümkün olabilmekte, kaliteli bir öğrenme ve öğretme ortamının, sağlıklı kişiler arası ilişkilerin yaşanma ihtimali artmaktadır. Son olarak, anlaşmazlık çözümü ve akran arabuluculuk eğitim programı ile öğrenciler öğrendikleri diyalog, anlaşma, uyum sağlama, uzlaşma, empati, çözümleme becerilerini evlerine, mahallerine, tüm ilişkilerine dahil ederek sarmal bir etki ile müzakere (problem çözme) ve toplumsal uzlaşma kültürüne fayda sağlanması beklenmektedir.

Sonuç olarak, “Müzakereci-Arabulucu/Barış Yapıcı Lider Öğrenciler Yetiştiriyor” projesinin Adana’nın Seyhan ilçesinde yer alan 113 ortaokul ve lisede uygulanmaya başlanması ile birlikte öğrencilere yapıcı çatışma çözme, iletişim becerileri ve arabuluculuk becerilerini kazanmasını sağlamaya dair eğitim verilmesine duyulan gereksinimin giderilmesine katkıda bulunulmuştur. Projenin uygulanmasına yönelik okullardan gelen geri bildirimler olumlu yöndedir. Disipline yansıyan olaylarda azalma olduğu ve buna bağlı olarak öğrenme faaliyetleri için ayrılan zamanda artış olduğu, öğrencilerin etkin dinleme, ben dili kullanma, yapıcı konuşma, empatik düşünme ve olaya diğeri açısından bakma becerilerinin geliştiği, öfke kontrolünü, sosyal-duygusal yönden gelişimini, problem çözme becerisini olumlu şekilde etkilediği vurgulanmıştır. Literatürde de benzer bulgulara ulaşılmıştır. Tüm bu bulgular ışığında “Müzakereci-Arabulucu/Barış Yapıcı Lider Öğrenciler Yetiştiriyor” projesinin sınıf ve okul iklimine, ayrıca öğrenci davranışlarına olumlu yönde katkı sağladığı söylenebilir.

KAYNAKÇA

Bell, K.S., Coleman, K.J., Anderson, A., & Whelan, P.J. (2000). The Effectiveness Of Peer Mediation In A Low-Ses Rural Elementary School. *Psychology in the Schools*, 37(6), 505-516.

- Burrell, A. N., Zirbel, S. C., & Allen, M. (2003). Evaluating Peer Mediation Outcomes in Educational Settings: A Meta-Analytic Review. *Conflict Resolution Quarterly*, 21 (1), 7-26.
- Cantrell, R., Parks-Savage, A., & Rehfuss, M. (2007). Reducing levels of elementary school violence with peer mediation. *Professional School Counseling*, 10 (5), 475-481.
- Çetin, C., Türnüklü, A., & Turan, N. (2014). Anlaşmazlıkların çözümünde akran arabuluculuk Modelinin dönüştürücü etkileri: arabulucu öğrenciler gözünden bir değerlendirme. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(3), 383-411
- Daunic, A. P., Smith, S. W., Robinson, T. R., Miller, M. D. & Landry, K. L. (2000). *School-wide conflict resolution and peer mediation programs: Experiences in three middle schools*. *Intervention in School & Clinic*, 36 (2), 94-100.
- Humphries, T. L. (1999). Improving peer mediation programs: Student experiences and suggestions. *Professional School Counseling*, 3(1), 13-21.
- Johnson, D. W., & Johnson, R. T. (1996). Peacemakers: Teaching students to resolve their own and schoolmates' conflicts. *Focus on Exceptional Children*, 28, (6), 11 (1), 1-12.
- Johnson, D. W., & Johnson, R. T. (2001). Peer mediation in an inner elementary school. *Urban Education*, 36 (2), 165-178.
- Johnson, D. W., Johnson, R. T., Mitchell, J., Cotton, B., Harris, D., & Louison, S. (1996). Effectiveness of conflict managers in an inner-city elementary school. *Journal of Educational Research*, 89 (5), 280-287.
- Jones, S. T. (2004). Conflict resolution education: The field, the findings, and the future. *Conflict Resolution Quarterly*, 22 (1-2), 13-15.
- Kreidler, W. J. (1997). *Conflict Resolution in the Middle School: A Curriculum and Teacher's Guide*.
- Lane, P. S., & McWhirter, J. J. (1992). A peer mediation model: Conflict resolution for elementary and middle school children. *Elementary School Guidance & Counseling*, (27), 15-24.
- Longaretti, L. & Wilson, J. (2000). "I've sorted it out, I told them what to do" the role of the teacher in student conflict. *Paper presented at the Annual Meeting of the Australian Association for Research in Education*, November. Sydney, Australia.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel Araştırma: Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber* (S. Turan Çev.). Nobel yayınları: Ankara.
- Messing, J. K. (1993). Mediation: An intervention strategy for counselors. *Journal of Counseling & Development*, 72 (1), 67-73.
- SEYHAN RAM, Seyhan Rehberlik ve Araştırma Merkezi, www.seyhanram.meb.k12.tr
- Sezen, B. (2015). *Müzakere (Problem çözme) ve arabuluculuk eğitiminin ergenlerin kişiler arası problem çözme ve öfke düzeylerine etkisinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mevlana Üniversitesi, Konya.
- Smith, S. W., Daunic, A. P., Miller, M. D., & Robinson, T. R. (2002). Conflict Resolution and Peer Mediation in Middle Schools: Extending the Process and Outcome Knowledge Base. *Journal of Social Psychology*, 142 (5), 567-586.
- Tatlılıoğlu, K. (2016). Okullarda şiddet ve zorbalık: risk faktörleri, koruma, önleme ve müdahale hizmetleri: konya örneği. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6 (12), 209-232. DOI: 10.29029/busbed.328657
- Türnüklü, A. ve Çetin, C. (2015). *Empatiyle Gelişmek Empatiyi Geliştirmek: Çocuk ve Empati*. Pegem Akademi: Ankara
- Türnüklü, A., Kaçmaz, T., İkiz, E., & Balcı, F. (2009). *Liselerde öğrenci şiddetinin önlenmesi: Anlaşmazlık çözümü, müzakere ve akran-arabuluculuk eğitim programı*. Ankara: Maya Akademi.
- Türnüklü, A., Şahin, İ.(2002). İlköğretim okullarında öğrenci çatışmaları ve öğretmenlerin bu çatışmalarla başa çıkma stratejileri. *Eğitim Yönetimi Dergisi*, 8 (30), 283-302.
- Yavuzer, Y. (2011). Okullarda saldırganlık/şiddet: okul ve öğretmenle ilgili risk faktörleri ve önleme stratejileri. *Milli Eğitim*, 192 (4), 43-61.